

Hannelore Brenner-Wonschick

1943

TEREZÍN

DÍVKY Z POKOJE 28

xyz

Terezín: Dívky z pokoje 28

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.xyz.cz
www.albatrosmedia.cz

Hannelore Brenner-Wonschick
Terezín: Dívky z pokoje 28 – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2022

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

Hannelore Brenner-Wonschick

TEREZÍN

DÍVKY Z POKOJE 28

Překlad: Ema C. Stašová

xyz

Pro Hester a všechny děti

Jsou hvězdy, které se třpytí na obloze
i když už dávno vyhasly
a lidé, kteří rozjasňují svět
i když už nejsou mezi námi
jejich světlo svítí obzvlášť jasně
v temnotě noci
Všem nám ukazují cestu

*Chana Senešová (1921–1944)*¹

1 Sionistka Chana Senešová se narodila roku 1921 v Budapešti a v září 1938 přesídlila do Palestiny. Tam se připojila k aktivnímu odporu vůči nacistům a 13. března 1944 spolu s výsadkáři seskočila padákem nad Jugoslávií. Jednotka měla za úkol vysvobodit spojenecké piloty, jejichž letadla byla sestřelena na nepřátelském území. Chana se chystala překročit maďarskou hranici, ale byla na místě zajata Němci, kteří ji převezli do vězení v Budapešti. Tam byla 4. listopadu 1944 popravena. V Izraeli platí Chana Senešová za národní hrdinku.

In memoriam

Hans Krása (1899–1944), skladatel dětské opery Brundibár, která se pro děti v Terezíně stala světlem v temnotě a navždy udržuje při životě vzpomínku na dětské oběti holocaustu i jejich naději, že dobro zvítězí nad zlem.

Na památku terezínských dětí a dívek z pokoje 28, jež byly zavražděny během holocaustu.

Anna Brichtová

Hana Epsteinová – Holubička

Eva Fischlová – Fiška

Ruth Gutmannová

Irena Grünfeldová

Marta Kende

Anna Lindtová – Lenka

Hana Lissau

Olga Löwy – Olile

Zdenka Löwy

Ruth Meislová

Helena Mändlová

Marie Mühlsteinová

Bohumila Poláčková – Milka

Ruth Popperová – Popinka

Ruth Schächterová – Zajíček

Pavla Seinerová

Alice Sittigová – Didi

Jiřina Steiner

Erika Stránská

Ema Taubová – Muška

Obsah

Předmluva: Anna Hanusová a Helga Kinsky	13
Počátky. Osobní vzpomínka. Hannelore Brenner	15
 1. Helga Pollaková. Z Vídně do Terezína	 43
 2. Ghetto Terezín.	 69
Příjezd do Terezína 71 Odbor péče o mládež. Opatrovnice 80 Dětství Handy Pollakové 96 Hudba na pokoji 28 105 Jad tomechet 110 Dětství Anny Flachové 113 Všední den v pokoji 28 120 Maagal 126 Výuka 135 Zákaz vycházení 141 Svátek matek 1943 150 Dětství Judity Schwarzbartové 159	
 3. Ostrůvek v rozběsněném moři.	 164
Zkoušení Brundibára 167 Vlنا veder v létě 1943 174 Velitel tábora Anton Burger 179 Bratříček Pavouk 182 Transporty. Děti z Bělostoku. Srpen a září 1943 184 Den na pokoji 28 191 Hagibor a Fredy Hirsch 197 Dětství Věry Nathové 203 Dětství Hanky Wertheimerové 210 Dětství Evy Landové 217 Premiéra Brundibára 223 Dětství Ely Steinové 225 Vzpomínky Rudiho Freudfelda 232 Hans Krása a Adolf Hoffmeister 237 Vzpomínky na Brundibára 243 Roš ha-šana 247	

Amálka a Pózinka 249 | Willy Groag 253 | Dětství Marty Fröhlichové 258 | Dětství Evy Winklerové 262 | Friedl Dicker-Brandeisová 266 | Erika Stránská 278 | 11. listopad 1943 283 | Encefalitida 291 | Paul Rabinowitsch 294 | Prosincové transporty 1943 296 |

4. Paralelní světy. Zdání klame 301

V sokolovně 303 | Miriam Rosenzweigová 310 | Skauting 312 | Eva Ecksteinová 317 | Jaro 1944. Změny v ghettu 318 | První vyprávění Evy Landové. Osvětim 327 | První vyprávění Evy Weissové. Osvětim 332 | Květnové transporty 1944 338 | Báseň Handy Pollakové. Transport 341 | Báseň Handy Pollakové. Válka 345 | 5. dubna 1944. Helžin deníkový zápis. Koncert a pohádka 351 | Zkrášlování města 354 | Návštěva z Mezinárodního výboru Červeného kříže 358 | První vyprávění Hanky Wertheimerové. Osvětim 361 | Návštěva delegace. 23. června 1944 364 | Selekce v Osvětimi. Druhé vyprávění Evy Landové 374 | Selekce v Osvětimi. Druhé vyprávění Evy Weissové 376 | Selekce v Osvětimi. Druhé vyprávění Hanky Wertheimerové 378 | Natáčení v Terezíně 380 |

5. Slzy ghetta 1944. 387

Podzimní transporty 1944 394 | Dobrý ročník pro víno 397 | Z diáře Otty Pollaka 400 | Handa Pollaková. Ze zápisníku Všechno, 1944 402 | Z Flaščina památníku 405 | Po podzimních transportech 409 | Z diáře Otty Pollaka 411 | Vyprávění Horsta Cohna. Popel zemřelých 412 | Třetí vyprávění Evy Landové. Pracovní tábor 415 | Z diáře Otty Pollaka 418 | První vyprávění Helgy Pollakové. Osvětim 421 | První vyprávění Handy Pollakové. Osvětim 423 | Terezín, leden 1945 425 | Vlak do Švýcarska 427 | Osvobození Dánů 429 | První vyprávění Judity Schwarzbartové. Z Osvětimi do Bergen-Belsenu 431 | Terezín. Duben

1945 435 | Druhé vyprávění Hanky Wertheimerové. Z Hamburku do
Bergen-Belsenu 439 | Helžin návrat do Terezína 443 | Třetí vyprávění
Evy Weissové. Pochod smrti a útěk 446 | Osvobození se blíží 450

Závěrem.455

Předmluva

Anna Hanusová, roz. Flachová
a Helga Kinsky, roz. Pollaková

My, přeživší dívky z pokoje 28, jsme se po válce rozprchly do celého světa a jen hrstka z nás udržovala vzájemný kontakt také po skončení holocaustu. O většině jsme ani netušily, kde bydlí.

Trvalo čtyřicet let, než jsme k sobě opět našly cestu. Nejdříve nás bylo jen málo, ale kroužek se postupně zvětšoval. V říjnu 1991 se většina z nás vůbec poprvé od konce války sešla v Praze. Sjely jsme se ze všech možných směrů – z Izraele, Ameriky, Ruska, Británie, Švédska, Německa, Rakouska či Československa.

Když jsme se my, „dívky z pokoje 28“, znovu po letech shledaly, byl to nezapomenutelný okamžik. Ve foyer mezinárodního hotelu jsme se společně smály i plakaly a radostí se točily dokola, až se ostatní udiveně zastavovali.

Všechny nás překvapilo, že jsme se cítily úplně stejně jako tenkrát, když jsme byly ještě děti. Znovu jsme si připadaly jako jedna rodina a báječně si rozuměly. Od té doby se vídáme pravidelně.

Přes velkou radost z našeho setkání jsme vzpomínaly na všechny dívky, vychovatele, učitele a lékaře, kteří nepřežili, a pocítily jsme

naléhavou potřebu vytrhnout ze zapomnění ty z nás, kteří dodnes nemají ani vlastní hrob. To byl prvotní impuls ke vzniku této knihy.

A pak jsme se v Praze seznámily s Hannelore. Tím to začalo. Dohodly jsme se, že se sejdeme ve Špindlerově Mlýně v Krkonoších...

Počátky. Osobní vzpomínka Hannelore Brenner

Uplynulo už mnoho let od chvíle, kdy jsem se v Praze roku 1995 seznámila s několika pamětníci z pokoje 28 terezínského „mädchenheimu“ L 410. Pracovala jsem tehdy na rešerších pro rozhlasový pořad o dětské opeře *Brundibár*. Vzápětí jsem se s těmito ženami domluvila, že jim pomůžu uskutečnit jejich přání: sestavit „pamětní knihu“ věnovanou dívkám z pokoje 28 a dětem z Terezína, které zahynuly během holocaustu, ale také dospělým – vychovatelům, učitelům či umělcům, a uctít památku těch, kteří se k dívkám v ghettu chovali laskavě a předali jim hodnoty, z nichž čerpají po celý život.

S touto myšlenkou původně přišly Anna Hanusová a Helga Pollak-Kinsky. Na počátku byly především tyto dva dokumenty: Anin památník a Helžin terezínský deník. Kdo se obeznámil s jejich obsahem, ten jistě ví, proč obě přítelkyně podnítily k činnosti a proč se právě kvůli nim toužily zasadit o to, aby jejich zavražděné kamarádky neupadly v zapomnění, aby dál žil jejich odkaz, který zachycují tyto i další památky z Terezína: dopisy, básně, slohové práce, výkresy či referáty. Ze všech těchto dokumentů je patrné, jak usilovně se dospělí snažili poskytnout dětem pevný bod a oporu v časech, kdy lidský život pozbýval hodnoty, a jak uvedl v roce 1943 sionistický vedoucí mládeže Fredy Hirsch, „uchránit je před devalvací dobra“.

V září 1998 jsme poprvé společně navštívily Špindlerův Mlýn, abychom tam společně strávily několik dní, ale především abychom pilně pracovaly. Setkání organizovala Anna Hanusová, kterou kamarádky přezdívaly *Flaška* – přezdívka odkazuje k jejímu dívčímu příjmení Flachová. Zvolila místo, které všem připadalo lákavé a vyvolávalo vzpomínky na dětství ještě z dob míru, ideální destinaci na krásnou dovolenou v přírodě, s výlety do hor, na vrcholy Medvědí a Pláň, na procházky kopcovitou krajinou v okolí někdejšího centra Svatý Petr či toulky podél šumícího horského potoka v chládku lesní stezky vedoucí až k prameni Labe.

Setkání ve Špindlerově Mlýně, 2001

Tentokrát však šlo o víc než dovolenou, to věděly všechny dámy, které přijely: Helga z Vídně, Flaška z Brna, Handa Drori, Hanka Weingartenová, Věra Kreinerová a Judita Rosenzweigová z Izraele, Ela Weiss-

bergerová z USA, Evelina Merová tehdy ještě ze Sankt Petěrsburgu, Marta Mikulová z Čech a já z Berlína.

O dva roky dříve se v Praze potkala Helga s Flaškou a krátce nato se navštívily i doma – u Flašky v Brně a u Helgy ve Vídni. Těmito prvními srazy to pro mě začalo. Těmito dvěma přítelkyněmi a jejich cennými dobovými dokumenty: Helžiným deníkem, který si v pokoji 28 v dívčím domově neboli mädchenheimu L 410 v Terezíně psala mezi lety 1943 a 1944, a Flaščiným památníkem.

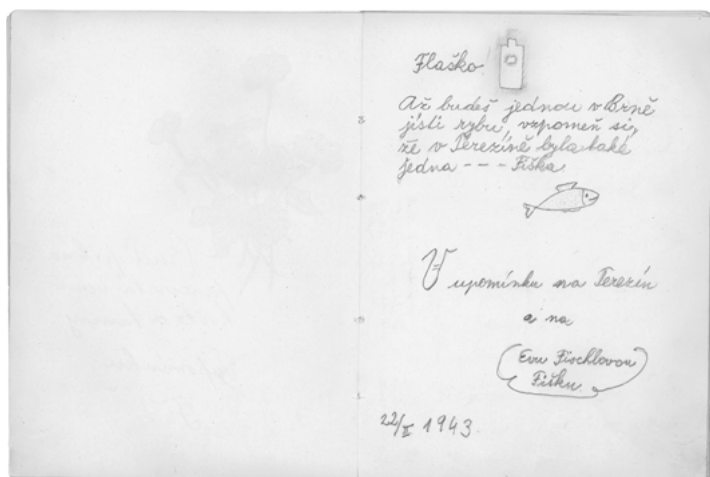
Flaščin památník

Pořád mám před očima, jak mi Flaška v Brně poprvé ukázala svůj památník, jak jím listovala a vyprávěla o svých přítelkyních. *„Tohle je od mojí kamarádky Evy Fischlové. Když ji zařadili do transportu, napsala mi do památníku tyto řádky: ‚Až budeš jednou v Brně jíst rybu, vzpomeň si, že v Terezíně byla také jedna Fiška. V upomínku na Terezín a na Evu Fischlovou. Fišku‘ – Fiška zahynula v Osvětimi.“*

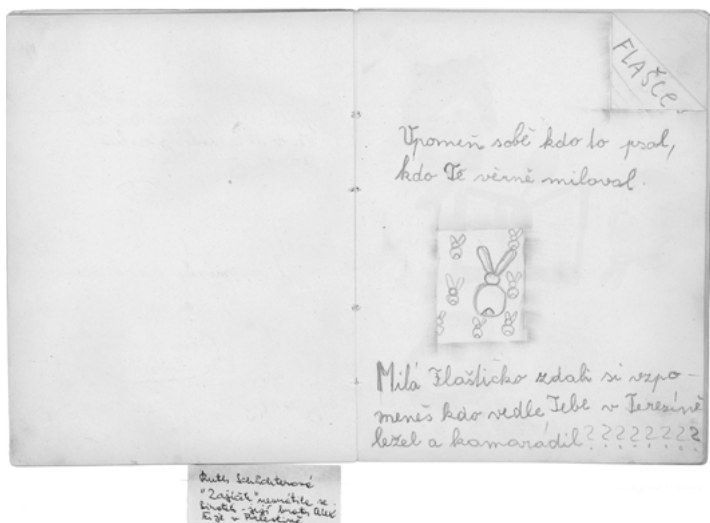
Ruth Schächterová, kterou všichni přezdívali Zajíček, jí do památníku napsala: *„Vzpomeň sobě, kdo to psal, kdo tě věrně miloval.“*; a k tomu nakreslila zaječící se sedmi malými zajíčky, spolu s otázkou, která končila osmi otazníky: *„Milá Flaštičko, zdali si vzpomeneš, kdo vedle Tebe v Terezíně ležel a kamarádil????????“*

Flaščina knížečka se na první pohled příliš neliší od památníčků, jaké si vede nejedna dívka. I zde najdeme citáty, například tento od Goetheho: *„Važ si každé dobré chvíle, neboť je vzácná.“* Či věnování, jako je toto: *„Mnoho štěstí v tvém dalším životě ti přeje tvoje teta Ella z Vídně. 23. července 1940.“* Až při druhém pohledu si povšimneme, že tato červená knížečka se zažloutlými listy, které drží pohromadě jen silou vůle, vypráví úplně jiný příběh než většina památníků, jako například můj, jenž se celá desetiletí válí kdesi na dně krabice a svou památeční hodnotu si uchoval jen díky troše nostalgie, kterou vůči

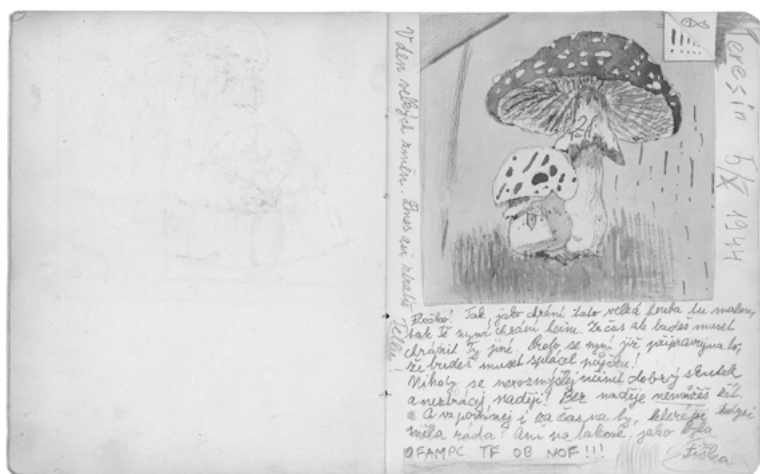
němu cítím. Je zřejmé, že tento exemplář udržují při životě úplně jiné síly.

Strany z Flaščina památníku. Eva Fischlová a Ruth Schächterová

Jsou jimi živé vzpomínky na zavražděné dívky z pokoje 28. Je to smutek nad tím, že se nikdy nemohly splnit jejich naděje a sny o budoucnosti. Ve Flaščiných představách žijí dívky dál a jsou stále stejně mladé jako tenkrát – některé milé, nadané, klidné, přemýšlivé a s bujnou fantazií, jiné sportovně založené a temperamentní. *Co by z nich bylo?* ptala se Flaška stále dokola. Z Lenky, která psala přenádherne básně? Z Fišky, jež vymýšlela důmyslné scénky a ráda hrála divadlo? A co Marie, která měla nádherný hlas? Co Helena s Erikou, jež oplývaly výrazným výtvarným nadáním a krásně kreslily a malovaly? Co Muška, Olile, Zdenka, Pavla, Hana, Popinka a Zajíček, jejich mazánek, který byl úplně bezbranný a potřeboval chránit?

Flaščin památník, Eva Fischlová

Pro Flašku představoval památník víc než jen vzpomínku. Ze zápisků se zrodil závazek, morální povinnost. Mimo jiné také z tohoto věnování od Evy Fischlové:

Tak jako tato velká houba chrání malou, tak tě nyní chrání náš heim. Za nějaký čas ale budeš muset Ty sama chránit druhé. Raději se už nyní připravuj, že onu půjčku budeš muset jednoho dne splatit. A vzpomeň si přitom na ty, které jsi měla ráda. Tvoje Fiška. Terezín, 5. 10. 1944

„Sejdeme se první neděli po válce pod orlojem na Staroměstském náměstí v Praze.“ To si dívky slíbily, když se musely rozloučit. A tento slib podpořily formulkou, která z jejich úst jistě zněla jako přísaha a tajné heslo:

Věřím ti, věříš mi.

Víš, co vím.

Bud' jak bud',

nezradíš – nezradím.

Historie

Uplynulo už přes sedm desetiletí. Stalo se to mezi roky 1942 a 1944. Tenkrát bylo Flašce a dalším dívkám, které žily v pokoji 28 dívčího domova L 410 v terezínském ghettu, mezi 11 a 14 lety. V ghettu byly vězněné, patřily k 75 666 Židům z takzvaného Protektorátu Čechy a Morava. Po vpádu německých vojsk do Československa přišly o domov a všechno, co jim bylo drahé, včetně práva na existenci, a byly deportovány do Terezína. Tam, v pokoji 28, se protnuly jejich cesty spolu s osudy dalších přibližně padesáti židovských dívek.

Zatímco o ně pečovali dospělí, kteří byli v ghettu uvězněni stejně jako ony, žily dívky po nějakou dobu společně, spaly na dvoupatrových nebo třípatrových dřevěných pryčnách, jedly chatrné porce jídla na přiděl, večer naslouchaly jedné z vychovatelek, která jim předčítala, nebo si po večerce vyprávěly o svých zážitcích, nejtajnějších myšlenkách, starostech a obavách.

Přestože tisíce starších vězňů živořily v příšerných podmínkách, hladověly, trpěly tělesnými nemocemi a duševně strádaly, jedna skupinka dospělých – vychovatelů, učitelů, umělců a sionistů – se s nasazením věnovala dětem. Rozhodli se, že je ochrání, budou je vzdělávat, rozvíjet jejich schopnosti a především: připravovat je na lepší budoucnost.

Ale dívky byly z domova stále častěji vytrhávány a transporty je odvážely na východ. Přicházely však nové dívky, vznikala nová přátelství. Poté ale i touto komunitou otřásl další transport.

A přesto existovaly chvíle, kdy děti pokoj 28 vnímaly jako ostrůvek přátelství a naděje. Třeba když se učily, hrály si, zpívaly nebo si malovaly a kreslily na hodinách s proslulou umělkyní Friedl Dicker-Brandeisovou. A když se v červenci 1943 začala v Terezíně zkoušet dětská opera *Brundibár* Hanse Krásky a Adolfa Hoffmeistera, účinkovaly v ní i dívky z pokoje 28. Na osmadvacítce pak písně z opery zněly v jednom kuse.

Pod tlakem událostí se děti semkly a vytvořily komunitu, již po celou dobu spojovalo jedno jediné přání, jedna jediná touha a naděje: aby bylo Německo brzy poraženo a válka konečně skončila. V rámci této komunity vznikla také hymna a vlajka a byla založena organizace *Maagal* – hebrejský výraz pro kruh a v přeneseném slova smyslu pro dokonalost. Představovala ideál, o který dívky usilovaly.

Na podzim 1944 od sebe byly dívky odtrženy naposledy. Když z Terezína odjely velké podzimní transporty, zanikl jak dívčí domov, tak pokoj 28 a v ghettu zbyla jen hrstka děvčat.

Setkání ve Špindlerově Mlýně

Nezapomenutelné pro mne zůstává naše první setkání ve Špindlerově Mlýně, na Hromovce. Ale nejen to. Protože od té doby se naše srazy každoročně opakovaly, vždycky v září. Společné dny dovolené v sobě skrývaly velký půvab a okruh účastnic se každým rokem rozrůstal. Brzy se z výročních srazů stala milovaná tradice, kterou si žádná z nás nechtěla nechat ujít. Radost ze shledání se už na místě mísila s nadšeným očekáváním, že se znovu uvidíme i za rok. Připomínalo to rodinné srazy. A přestože spolu jednotlivé účastnice nebyly pokrevně spřízněné, jejich vztahy charakterizovala taková důvěrnost, že se mnozí, kteří se při setkání nachomýtli, udiveně vyptávali, o jaký vztah se v rámci toho kroužku jedná a jaké neviditelné pouto k sobě jeho členky pojí. Ženy na takové dotazy odpovídaly skromně: *„Jsme skoro jako sestry. Máme radost, že můžeme být spolu.“*

A protože byly rády spolu, využily rovněž každé příležitosti k oslavě – nejen že se vždy blahopřálo zářijovým oslavenkyním, ale především se slavil židovský Nový rok *Roš ha-šana*.

Slavnostně prostřenou tabuli ozdobily květiny a svícný, zazněly krátké proslovy, pak jsme si přiřukly a předaly si dárky. V průběhu večera začal zanícené hovory přehlušovat zpěv, až nakonec zpívaly všechny. Pěly písně svého dětství, které se v mládí naučily v terezín-

ském ghettu: české a německé lidovky, sionistické nápěvy, melodie z dětské opery *Brundibár*.

V takových chvílích zavládla jedinečná atmosféra, směs veselí a vážnosti, lásky a přátelství, ale také vděčnosti. Jsme vděčné, slyšela jsem z jejich úst často, že máme rodinu, že jsme se staly matkami a babičkami, že máme děti a vnoučata, že se po tom všem, co jsme si zažily, splnilo mnoho z našich přání. A především, že můžeme trávit čas s rodinou a přáteli, v naší dávné české domovině.

Toho, že mnohé z někdejších přítelkyň z pokoje 28 toto štěstí neměly, si ženy byly právě v takovýchto okamžicích obzvláště vědomy. V jejich srdcích a myšlenkách však žily a žijí dál.

Dětská opera Brundibár

„We always remember our friends,“ prohlásila Ela Weissbergerová během našich rozhovorů ve Špindlerově Mlýně. *„Pokaždé, když v Americe mluvím před lidmi, požádám publikum, aby na tyto děti spolu se mnou chvíli mysleli. Protože je nikdo nezná – jen my, které jsme přežily, je nosíme v srdci a myslíváme na ně. A máme před očima také obrázek – jejich obličejů, očí, jejich osobnost, to vše před sebou vidíme a spolu s tím i všechno to, co jsme s nimi zažily. Proto o tu knihu tolik stojíme. A já si ji spojuji také s nadějí, že se jednoho dne sejdem a věnujeme ji mladším, nastupujícím generacím a budeme jim spolu s ní moci předat i naši touhu a víru v lepší život. Také bych si přála, aby pochopili, že jsme udělaly vše, co bylo v našich silách, abychom jim předaly něco, o co se můžeme podělit jen my samy: naši paměť. A lásku, která se k naší paměti váže, lásku, kterou nám v těžkých časech dávali dospělí – vychovatelé, učitelé, umělci a mnoho dalších. Takovou lásku, jakou jsme tenkrát zažily, podle mne mnoho dětí potřebuje i dnes.“*

Začátkem roku 1996 jsem Elu Weissbergerovou navštívila v USA. Chtěla jsem si s ní popovídat o *Brundibárovi*, dětské opeře, která se v letech 1943–1944 hrála v terezínském ghettu a která se stala symbolem naděje a vítězství dobra nad zlem. Připravovala jsem tehdy o *Brundibárovi*

a dětech z Terezína rozhlasový pořad pro *Sender Freies Berlin* [Radio Svobodný Berlín].

Finále dětské opery *Brundibár*. Fotografie z propagandistického filmu „Terezín. Dokumentární film z židovského sídelního území“ (1944), který je spíše známý pod názvem „Vůdce daroval Židům město“. Režíroval jej Kurt Gerron.

Ela hrála v terezínském představení *kočku*, tedy jednu z hlavních rolí tohoto kouzelného díla, jež vzniklo v Praze v roce 1938, tedy ještě před vypuknutím druhé světové války. Že se bude *Brundibár* o několik let později hrát v koncentračním táboře s ansámblem mladých židovských vězňů, to by tvůrce opery, českého skladatele Hanse Krásu a jeho přítele, spisovatele a umělce Adolfa Hoffmeistera, jistě ani ve snu nenapadlo. Ovšem ani to, jaký význam bude jejich dílo pro mladé terezínské učin-

kující mít. A že bude jednou vyprávět též příběh hanebného podvodu a krutého vraždění židovských dětí – kdo by měl na konci třicátých let dvacátého století dostatečně bujnou fantazii, aby si něco podobného dovedl představit?

Když mi Ela líčila své vzpomínky na Terezín, stále častěji se zmiňovala o kamarádkách z pokoje 28. Co byly tyhle dívky zač? A co s tím má společného ten *pokoj 28*, k němuž se ve vyprávění neustále vracela? Ela vzbudila mou zvědavost a vycítila to. Na rozloučenou mi řekla: „*V září se chystám do Prahy. Mám se tam sejít s kamarádkami. Jestli chcete, přijed'te taky.*“ O půl roku později jsem byla v Praze. A krátce nato u Flašky v Brně a u Helgy ve Vídni.

Kniha

„Minulost je stále živá. Člověk ji nedokáže dostat z hlavy,“ říká Judita Rosenzweigová, roz. Schwarzbartová. „Nesete si ji v sobě každý den, aniž byste o ní přemýšleli nebo mluvili nahlas, aniž byste jí vědomě věnovali jedinou myšlenku. Ale pak se to najednou stane. Může to přijít úplně náhle a nečekaně. Stačí nevinná poznámka, nějaké jídlo, květina jako třeba hleďík, oficiální výročí a pamětní dny, zkrátka cokoli – a v tu ránu je to zase všechno zpátky. Ale vždy jen útržky, nikdy ne všechno najednou.“

Většina vzpomínek, jež se staly základem této knihy, je výsledkem nespočetných rozhovorů, které jsem mezi lety 1996 a 2003 vedla s pamětníci z pokoje 28 a dalšími svědky. Leckdy jsem za nimi i cestovala: do Izraele, do USA, do Vídně, Prahy či Brna. Přesto se mnoho vzpomínek – na jednotlivé osoby, výjevy, události či písně – vynořilo až během našich kulatých stolů ve Špindlerově Mlýně, přesně podle nepsaného pravidla, jež popisuje i Judita Rosenzweigová: překvapivě, nečekaně a spontánně.

Kdyby našim schůzkám naslouchal někdo zvenčí, jistě by snadno nabyl dojmu, že za dveřmi štěbetá banda pubertáček, která si bujaře sděluje svoje nejnovější zážitky – tak divoce se dámy leckdy překřikovaly a skákaly z jedné vzpomínky na druhou. Jak při jednom takovém setkání

poznamenala někdejší vychovatelka Eva Grossová, rozená Weissová, a přitom se smíchem a údivem potřásla hlavou: „*Vždyť ony jsou úplně stejné jako tenkrát, když byly malé!*“

Jisté je však jedno: ještě nikdy jsem se nestala svědkem a zároveň účastnicí tak napínavého a neobvyklého vzpomínkového díla. Při každém dalším setkání nabírala minulost, kterou si dívky z pokoje 28 postupně vybavovaly, na intenzitě a vitálnosti. Stačila pasáž z Helžina deníku, slova z Flašcina památníku, básnička z Handina zápisníku, dětská kresba, fotografie či melodie – a minulost náhle znovu oživila, jako by se k životu probudily vyschlé prameny a nám před očima vystávaly úplně odlišné vzpomínky. Pod vlivem těchto cest do minulosti, na něž jako by se některé z přítomných pamětnic vydávaly rychlostí světla, kdežto jiným celý proces trval citelně déle a dal jim nesmírně zabrat, ale které s sebou vždy přinášely něco nového, se minulé stávalo přítomným, že jsem to měla na dosah ruky i já, když jsem se nechala proudem vědomí strhnout do hlubin onoho příběhu, jenž mě dodnes nechce pustit ze spárů.

Tyto vzpomínky jsem zaznamenala na tučet kazet a právě ty spolu s dobovými dokumenty či několika listy ručně psaných vzpomínek vytvářejí látku, z níž se zrodila tato kniha. A jelikož jsem usilovala o co největší autenticitu a historickou přesnost, ale především mi šlo o to, aby byly příběhy těchto dívek co nejpochopitelnější pro mladé a nastupující generace, připadalo mi neméně důležité osvětlit historické souvislosti a začlenit je do textu. Proto jsem si při psaní této knihy nastudovala také množství jiných osobních svědectví, historických prací a dalších zdrojů. Srdcem příběhu však přesto zůstává mikrokosmos pokoje 28 a osud skupiny dívek, jejichž cesty se v tomto pokoji protnuly – pro mnohé z nich se jednalo o vůbec poslední zastávku jejich života, kde ještě fungovala naděje, přátelství a lidskost.

Deník Helgy Pollakové

Obzvlášť jeden dokument zde musíme vyzdvihnout, neboť měl pro vznik této knihy zásadní význam: deník Helgy Pollakové. Bez tohoto autentického deníku, jenž vznikl v pokoji 28 a obsahuje Helžiny dětské zápisky, by tento text nevznikl. Díky Helžiným deníkovým záznamům bylo možné rekonstruovat každodenní život v pokoji 28 dívčího dormova L 410 v terezínském ghettu a zachytit atmosféru mikrokosmu osmadvacítky, onoho „ostrůvku v rozběsněném moři“ – i toto přirovnání ostatně v jejím deníku nalezneme.

Deníkové zápisky, které jsou zčásti nesmírně osobní a podrobné, přenesou čtenáře a čtenářky do světa dvanáctiletého až třináctiletého děvčete z Vídně, kterému psaní sloužilo jako nenahraditelný prostředek sebereflexe a zároveň nepostradatelný dialog s dobrým přítelem. Tento dokument se podle mne stal srdcem a červenou nití celého dokumentárního vyprávění a také výňatky z diáře Helžina otce Otty Pollaka mi byly nepostradatelným zdrojem. Na ostatní dívky tato autentická svědeckví zapůsobila jako katalyzátor jejich vlastní paměti a vzpomínek.

Přesně to měla Helga v úmyslu a v souladu se svým záměrem přeložila část svých zápisků z češtiny do němčiny. To bylo nezbytné, neboť ze zřejmých důvodů, jež vyplývají z jejího životního příběhu,

si Helga deník nevedla ve své rodné němčině, nýbrž v řeči místa, kam se uchýlila do exilu – do Kyjova na Moravě.

Deset let po prvním vydání knihy *Děvčata z pokoje 28* vyšel poprvé také Helžin deník v kompletním znění, doplněný ještě o záznamy jejího otce Otty Pollaka. Pro tento účel jsme nechali deník nově přeložit z češtiny do němčiny. Vyšel roku 2014 v nakladatelství *Edition Room 28* pod titulem *Mein Theresienstädter Tagebuch 1943–1944*. První vydání v češtině následovalo roku 2019 v nakladatelském domě Albatros Media pod titulem *Můj Tereziánský deník 1943–1944*. Těší mne, že nyní v tomto nakladatelství vychází také má starší kniha v aktualizované a nově přeložené podobě.

Vzpomínky naživo

Od prvního německého vydání knihy *Děvčata z pokoje 28* z roku 2004 uplynulo již patnáct let. Za tu dobu jsme toho hodně stihli. Ještě téhož roku vznikla výstava *Děvčata z pokoje 28, L 410, Terezín*. Pamětnice z pokoje 28 byly při této příležitosti nesčetněkrát pozvány na besedy s diváky a vernisáže výstavy, vznikly s nimi rozhovory mapující jejich vzpomínky, účastnily se upomínkových akcí, představení dětské opery *Brundibár* či koncertů věnovaných dílu terezínských skladatelů. Jednotlivé cesty, akce a místa, kam zmíněná výstava zavítala, již skoro ani nelze vyjmenovat – vznikla totiž také česká, francouzská, anglická a nakonec i brazilská verze. Jedno uvedení střídalo druhé, ve školách, koncertních síních, v muzeích a kostelech či v politických institucích – roku 2008 v Německém spolkovém sněmu, roku 2009 na českém ministerstvu školství, roku 2013 v budově Evropské komise v Bruselu, roku 2014 v OSN v Ženevě – a to uvádím jen ty nejvýznamnější. Skutečná hodnota však spočívá někde jinde. Ty nejdůležitější akce se totiž z našeho pohledu konaly zpravidla tam, kde se projektu nadšeně zhostili učitelky a učitelé a zprostředkovali jej mladým lidem.

Patří k nim například učitelka dramatické výchovy Lisbeth Wutte, která v Überlingenu iniciovala spolupráci mezi školami na projektu *Brundibár*. V rámci něj k Bodamskému jezeru pozvala pamětnice a za-

jistila i místo pro výstavu. Měla prý pocit, uvedla na vysvětlenou, že je nezbytně nutné „zasadit pamětnice do kontextu naživo. Naše generace už totiž všechno potlačila a zapomněla. A zde se naskytla jedinečná příležitost zprostředkovat mezigenerační dialog.“

Skutečně se jednalo o velkou příležitost. To, co jsem v úvodní kapitole prvního vydání této knihy pouze načrtla – motivy projektu, rozmanité a částečně překvapivé aspekty, jež se v příbězích dívek proplétají, podivuhodné pouto jejich přátelství, které je navzájem propojuje... To vše dnes při zpětném pohledu na uplynulých patnáct let vnímám v poněkud odlišném světle. Co jsem tenkrát jen tušila nebo podvědomě vycítila, se přetavilo v látku, která se stala součástí mé paměti a vzpomínek. Vzpomínek na inspiraci a sílu, jež z celého díla sálala a proslavila se jako odkaz *Děvčat z pokoje 28*, jehož věhlas doputoval až do Brazílie.

Tam z iniciativy Karena Zolka vznikla v novém provedení výstava „As Meninas do Quarto 28“, která měla vernisáž roku 2014 v São Paulu v muzeu Mube a setkala se s takovým úspěchem, že na ni navázaly další výstavy: v Brasílii (Museu Nacional), Porto Alegre (Museu da Universidade Federal do Rio Grande do Sul – Porto Alegre), Riu de Janeiro (Museu Histórico Nacional) a Recife (Galeria Janete Costa).

Jak k tomu došlo a jak silně tam příběh „Dívek z pokoje 28“ zarezo-
noval, se dočtete na webových stránkách *Room 28 Projects*, v příspěvku „Remembering Erika“ od Karena Zolka. Článek je k dispozici také v anglickojazyčné a českojazyčné verzi brožury „Terezín. Děvčata z pokoje 28. Vzdělávací projekt Room 28“ a na dvou panelech výstavy „Late Echo from Brazil“ (Dozvuky z Brazílie).

Matka Karena Zolka, Monika Zolková, rozená Stránská, je nevlastní sestrou Eriky Stránské, dívky z pokoje 28, o níž jsem dlouho věděla nanejvýš jen to, že v dětství opravdu krásně kreslila. Pak jsem však

jednoho dne obdržela e-mail z Brazílie, který všechno změnil a díky němuž se začala psát nová kapitola celé výstavy.

Až na základě informací od brazilské rodiny jsem totiž zjistila, kdo vlastně byla ta Erika, o níž se Helga několikrát zmínila ve svém deníku a kterou měla velice ráda. Jenže Helžiny vzpomínky na Eriku byly značně rozmlžené. Až díky novým dílkům skládačky z Brazílie se jí paměť osvěžila.

Tyto nové poznatky a mnoho dalších aspektů si vyžádaly aktualizaci této knihy, která byla poprvé vydána v roce 2004.

Aspekty

Evelina Merová

„Když vzpomínám na roky války a holocaustu, které byly skutečně zlé, vytane mi na mysli vždycky jeden světlý bod – náš domov mládeže v ghettu, pokoj 28 v kinderheimu. V Terezíně jsem strávila 18 měsíců. To v životě dospělého nepředstavuje dlouhou dobu. Pro dítě to však znamená skoro věčnost.

V Terezíně mi ukradli dětství. Nezbylo mi než dospět. A také více přemýšlet. Do tamního ghetta jsem přijela v jedenácti letech. Když jsem ho v prosinci 1943 opouštěla a mířila transportem do Osvětimi, připadala jsem si skoro jako dospělá.

Dívčí domov, náš heim v Terezíně, mi pomohl překonat řadu nesnází. Vychovatelky nás učily lidskosti, přátelství a solidaritě. To mi dodávalo sílu. Také jsem však měla štěstí, bohužel jako jedna z mála. Z nějakých padesáti až šedesáti děvčat z našeho pokoje přežilo jen patnáct.

V terezínské hymně se zpívalo: ‚Všechno jde, když se chce, za ruce se vezmeme, a na troskách ghetta budeme se smát.‘

Toto proroctví se bohužel nevyplnilo. Po válce nikomu do smíchu nebylo. Ale na pokoj 28 v dívčím domově vzpomínáme s úsměvem.“

Těmito řádky začínají Evelininy vzpomínky na pokoj 28. Navzdory všem propastem, které se otvírají, když ženy zpětně vzpomínají na

cestu do svého někdejšího domova v terezínském ghettu a na následující peklo táborů smrti v Osvětimi a Březince, se jim v případě pokoje 28 vybavují i světlé chvílky. Zřejmě jde o jeden z fenoménů, nad nimiž jsem sama mnohokrát žasla, a nejspíš také proto mi ještě dlouho bude znít v hlavě následující citát izraelského historika Jehudy Bauera. Pochází z jeho proslovu k upomínce holocaustu, který přednesl 27. ledna 1998 v Německém spolkovém sněmu: „Holocaust a také všechny další hrůzy, které nacisté napáchali, ukazují nejen to, jakého zla je člověk schopen, ale rovněž úplný protiklad: lidské dobro, jež vzniká v té nejvyhrocenější situaci.“

Judita Rosenzweigová

Jak jsme to dělaly, že jsme spolu vycházely a vzájemně si pomáhaly, přestože nás bylo třicet a nacházely jsme se v komplikovaném věku 12 až 14 let? Přijaly jsme skutečnost, že náš pokoj musí být vždy uklizený a čistý, dobrovolně jsme si například myly vlasy, i když to bylo velmi obtížné. Dnes už vím, že naše vychovatelka Tella dokázala něco úžasného. A ostatní opatrovnice spolu s ní.

Anna „Flaška“ Flachová

Vychovatelky, naše opatrovnice, pro nás byly jako druhé matky. Pokoj 28 jsme vnímaly jako malý chráněný ostrůvek, který nám pomáhal lépe snášet stesk po ztraceném domově a mnohým také odloučení od otců či matek nebo obou rodičů.

Miriam Jungová, roz. Rosenzweigová

Žít v dívčím domově L 410 bylo takřka privilegium. Čas, který jsem strávila v pokoji 28, byl pro mě nejlepším obdobím v Terezíně, bylo to mnohem lepší než všechno, co jsem jinak zažila v ghettu a dalších koncentračních táborech. A je zajímavé, že třebaže jsme byly

mladé a sužoval nás hlad, zima a strach, zůstaly jsme čestné a ukázněné a udržely jsme si vysokou morálku. Také mezi námi vznikla hluboká přátelství, což by bylo za normálních okolností sotva možné.

Handa Drori

Domnívám se, že se ze mne stal tolerantní člověk, který si umí najít cestu k druhým a má přesvědčovací schopnosti, právě díky tomu, že jsem prošla pokojem 28. Žilo nás tam na malém prostoru třicet a všechny jsme pocházely z velmi odlišných prostředí. Některé z nás byly rozmazlené, jiné hašteřivé, měly jsme tam i několik sobců, zkrátka některé byly hodné a jiné méně – jak už to tak v životě chodí, každý je holt nějaký. A my se spolu naučily vycházet, vzájemně si naslouchat. Naučily jsme se spolu žít – jelikož nebylo zbytí.

Mohlo by se zdát, že v té době nebylo místo, kde by výchovu brali v rámci možností vážněji a svědomitěji v praxi uplatňovali pedagogické ideje a cíle než v Terezíně. Což je samozřejmě na jednu stranu způsobeno tím, že neexistovalo žádné srovnatelné město, kde by na minimální ploše žilo téměř kompletní židovské obyvatelstvo z celé země a tím pádem i jeho intelektuální elita – umělci, učitelé, profesori i vědci. Především to však bylo možné jen díky tomu, že se mezi těmito lidmi našlo množství jedinců, kteří upřednostnili dětské životy před svými vlastními. Patřil k nim Gonda Redlich, Fredy Hirsch, Walter Eisinger, Rudi Freudfeld, Kamila Rosenbaumová, Ella Pollaková nebo osobnost, která se dětem do mysli zapsala obzvlášť hluboko: vídeňská umělkyně a učitelka výtvarné výchovy Friedl Dicker-Brandeisová, na jejichž hodinách vzniklo přes tři tisíce dětských kreseb.

Dospělí, kteří působili v Odboru péče o mládež a organizaci volného času, a spolu s nimi mnozí další dohlíželi na to, aby děti nepřišly

o svůj chráněný prostor. „Chtěli jsme pro naši mládež vytvořit domov, místo, kde budou děti brány vážně, kde budou moct nerušeně prožívat své dětství, kde je nebude obtěžovat projednávání palčivých otázek dne,“ napsal v polovině roku 1943 legendární sionistický vedoucí mládeže Fredy Hirsch ve své bilanci k prvnímu výročí vzniku domovů mládeže, tzv. jugendheimů. „Chtěli jsme jim uprostřed nesčetného utrpení vytvořit relativně příjemný domov.“

Co si měla většina vězňů vytrpět po odchodu z Terezína, to se zatím vymykalo veškeré lidské představivosti. Lidé se běžně upínali k naději, že válka brzy skončí, a připravovali se na tuto dobu nejen ve fyziologickém slova smyslu. „Za poslední rok a půl jsme se stali svědky přehodnocení pojmů, jež byly v lidském společenství dosud považovány za nedotknutelné, což se mnohým z nás zdálo nepochopitelné,“ stojí dále v Hirschově referátu. „Do tohoto světa jsme domovy mládeže vybudovali. Náš pokus, jak děti zachránit před devalvací dobra, byl v tomto ohledu nevyhnutelný.“

Vše uzavírá slovy: „Věřím, že jednou budou děti rády vzpomínat na domov, který jsme se jim v Terezíně pokusili vytvořit. Bylo by hrozné, kdyby měl Terezín pro naši mládež představovat místo, kde si zažili nenapravitelný duševní a tělesný úpadek.“²

Je kruté pomyšlení, že navzdory veškerým snahám o blaho a přežití dětí v Terezíně se jich přes 14 000 konce války vůbec nedožilo. Jako útěcha může sloužit, že se naděje Fredyho Hirsche přece jen zhmotnila v těch, kteří přežili.

Na tomto místě by měla zaznít jedna poznámka. H. G. Adler, autor pečlivě sestavené, téměř devítisetstránkové a již roku 1955 vydané

2 Referát Fredyho Hirsche k prvnímu výročí Domova mládeže L 417, polovina roku 1943. Strojopis. Židovské muzeum Praha, sbírka Terezín, inv. č. 304/1.

monografie „Theresienstadt. Antlitz einer Zwangsgemeinschaft“, která česky vyšla pod názvem *Tvář nuceného společenství* roku 2006, terezánský Odbor péče o mládež odsoudil (podle něj stejně nedokázala zabránit morálnímu úpadku mládeže), čímž mnoho pamětníků velmi rozhořčil. Jeho neopodstatněná kritika lidí, kteří se již jeho nařčení nemohou bránit – patří k nim mj. vedoucí Odboru péče o mládež Egon (Gonda) Redlich a Fredy Hirsch spolu s židovským starším Jakobem Edelsteinem a dr. Paulem Eppsteinem –, způsobila, že u nejednoho ze zúčastněných klesl, včetně mě. Mluvila jsem s tolika pamětníky a četla takové množství autentických zdrojů, že mne tendenční interpretace H. G. Adlera v nejmenším neovlivnila, a pokud ano, tak jedině v tom smyslu, že se pro mě stala názornou ukázkou, jak důležité je vyprávět příběh *Děvčat z pokoje 28* také z důvodu historické pravdivosti.³

Toto poznání se však dostavilo postupně. Mnohem silnější bylo něco jiného. Poznaték, který se vynořil na samotném počátku, kdy jsem se dané látce začala věnovat, totiž při práci na rozhlasovém pořadu o dětské opeře *Brundibár*: význam umění a kultury v nelidské, smrtelně nebezpečné době.

3 H. G. Adler: *Theresienstadt 1941–1945, Das Antlitz einer Zwangsgemeinschaft*. Dotisk druhého vydání z roku 1960, nakl. Wallstein, Göttingen 2012. s. 548–549. Český překlad vyšel pod názvem *Tvář nuceného společenství* v nakladatelství Barrister & Principal, Brno 2006. Adler zde Egona (Gonda) Redlicha hanobí coby „ctížádostivého a ješitného, v jehož povaze se svářela přemrštěná ambice se slabou vůlí, takže jistě nebyl s to naplnit daný úkol“, a Fredyho Hirsche jako „nepoučitelného, nezkušeného a bohužel také nepřilíš bystrého, takže neměl situaci pevně v rukou a nedokázal zabránit morálnímu úpadku mládeže“. Konstatuje také, že „jisté známky počínající zanedbanosti byly víceméně patrné u všech mladých lidí“ a k těmto známkám řadí například „bezcitnost, pustnutí mravů, čím dál surovější chování, falešnou suverénnost, nezdravé kšeftaření, povýšenost, nápadný nezřízený egoismus, počouchlost a sklon k příležitostnému, ba dokonce systematickému podvádění a zlodějině“. Neméně nactiurhačská je též jeho nadutá a povýšená kritika židovského staršího a židovské samosprávy.

Poslední akord: Terezín

„Skutečnost, že v Terezíně dospělo ke svému konci soužití tří kultur, v sobě skrývá hořkou ironii. Češi, Němci a Židé se na české půdě vzájemně ovlivňovali a obohacovali po celá staletí. V extrémních podmínkách německé hegemonie, v nacisty řízeném ‚ukázkovém‘ ghettu, se však toto staleté sbližování kultur roztavilo na atomy.“⁴

V kulturních aktivitách Terezína se odráží pokrokový duch, který před válkou panoval ve středoevropské kultuře, labutí píseň zanikající epochy, její poslední akord.

A tento akord byl smutný a zoufalý. Přesto se v něm však skrývala naděje i odvaha. Naděje pro děti, svědky této labutí písně, a nástroje, které měly rozezvučet její poslední harmonie tak, aby nikdy definitivně nedozněly.

Tato naděje nebyla zbytečná, „poslední akord“ přežil v dílech umělců, kteří utvářeli jedinečnou kulturní scénu terezínského ghetta, v dílech skladatelů Viktora Ullmanna, Hanse Krásky, Pavla Haase a Gideona Kleina, výtvarníků Ottu Ungara, Lea Haase, Bedřicha Fritty, Petera

4 Livia Rothkirchen: *The Jews of Bohemia & Moravia. Facing the Holocaust* [Židé z Čech a Moravy. Tváří v tvář holocaustu]. University of Nebraska Press. Lincoln a Jad Vašem, 2005.

Kiena, Karla Fleischmanna, Alfreda Kantora, v kabaretních písních a textech Karla Švenka, Lea Strausse a Waltera Lindenbauma. V paměti těch, kteří přežili, dál žijí představení, jež téměř alegoricky zrcadlí podstatu terezínské kultury: Verdiho *Rekviem* a dětská opera *Brundibár* Hanse Krásky. Ty ožívají a dále působí v mysli pamětníků, kteří byli tenkrát u toho.

A také prostřednictvím vzpomínek a svědectví, ale i v příběhu *Děvčat z pokoje 28*.

Už tehdy v říjnu 1996, když jsem poprvé ve Vídni navštívila Helgu Pollak-Kinsky, která mi vyprávěla o svém dětství ve Vídni, Kyjově a Terezíně a předčítala ze svého úžasného deníku, skládaly se mi v duchu dohromady jednotlivé scény filmu, který mi před očima s obrovskou naléhavostí vyvstával jako živý,⁵ výjevy, jež se v průběhu následujících let propojily se zážitky a líčením jejích přítelkyň.

5 Během prvních dvou let setkávání ve Špindlerově Mlýně pracovala autorka na divadelní hře „*Ghetto-Tränen 1944. Die Mädchen von Zimmer 28* [Slzy ghetta 1944. Děvčata z pokoje 28]“. Uvedena byla ve Freiburgu, Salzburgu a Ingoldstadtu. Mezitím vznikl nový scénář „*Szenenbuch. Die Mädchen von Zimmer 28* [Storyboard. Děvčata z pokoje 28]“. Je koncipovaný jako předloha pro hudební divadelní představení či filmový scénář.

1. Helga Pollaková. Z Vídně do Terezína

Koncem srpna 1938 postávalo hnědovlasé děvčátko na balkoně starého bytového domu na okraji Brna a nějakou chvíli se šokovaně dívalo za vzdalující se postavou. Zůstalo na místě i poté, co silueta dávno zmizela z dohledu. Po delší době, která dívce připadala jako celá věčnost a navždy se jí vryla do paměti, se vrátila zpátky dovnitř, do velkého tmavého pokoje v pochmurné a zatuchlé barabizně, jež sloužila jako penzion, a s pláčem se zabořila do polštáře na jedné z opuštěných postelí. Zhroutil se jí svět.

Helga Pollaková okolo roku 1939

Helze Pollakové bylo osm let, když coby vídeňská rodačka přijela do ciziny a sama se stala cizinkou. Právě tehdy, v tom nehostinném brněnském penzionu jí skončilo dětství. V tu chvíli se s matkou rozloučila na víc než osm let. Ale to tenkrát netušila. Československo ještě bylo svobodnou, demokratickou zemí, kde panoval mír. Stupňující se perzekuce Židů, jakou si Helga zažila ve Vídni, nepředstavovala v její mysli žádné velké nebezpečí, natož aby se cítila v ohrožení života. Vlastně si skoro ani neuvědomovala, že je Židovka nebo že tato skutečnost brzy sehraje důležitou roli ohledně její budoucnosti – něco takového se zcela vymykalo jejímu chápání.

I po šedesáti letech má Helga Pollaková tyto výjevy v živé paměti: *„Koncem srpna 1938 přicestovala moje matka z Vídne do Kyjova a odvezla mě do soukromého penzionu v Brně. Pořád mám před očima, jak mě opouští. Stála jsem na balkoně, dívala se za ní a plakala. V tom ponurém penzionu jsem byla všem ukradená. Mladé ženy, které v těch čtyřlůžkových a pětিলůžkových pokojích bydlely, zde nejspíš byly ubytované kvůli práci nebo studiu a všechny mluvily česky. To dopoledne tam ovšem byl jediný člověk, a to služebná odněkud z venkova, ale ani ta se mnou nemluvila, což by ostatně nemohla, ani kdyby chtěla. V té době jsem totiž ještě neuměla česky a ona zas nemluvila německy. Cítila jsem se úplně opuštěná.“*

Nic v jejím dosavadním životě nenaznačovalo, že by mělo k podobné situaci jednou dojít. Narodila se 28. května 1930 ve Vídni a jako jediné dítě Otty a Friedy Pollakových se Helga měla jako v bavlnci. Její otec vlastnil proslulou hudební kavárnu *Palmhof* na Mariahilfer StraÙe. V témže domě se nacházel velký byt, kde vyrůstala a kde se o ni spolu s matkou starala chůva Johanna. Dokud byla malá, drželi rodiče Helgu od kavárny dál. *„Byl pro mne úplný svátek, když mne občas pustili do kavárny.“*

Hudební kavárnu Palmhof provozoval Otto Pollak
společně s bratrem Karlem v letech 1919–1938

Otto Pollak pocházel z jihomoravského města Kyjov (německy Gaya).⁶ Když se v roce 1916 přestěhoval do Vídně, narukoval do armády k polní

6 Skutečnost, že má město vlastní název také v němčině, má historický důvod. Jedná se o pozůstatek z dob rakousko-uherské monarchie, kdy získala řada českých měst také své německé pojmenování. Podle toho, k jakému kulturnímu okruhu člověk patřil, používal v hovorovém jazyce jednu, nebo druhou variantu. Když převzali moc Němci, stala se oficiálním názvem německá verze, což se v roce 1945 samozřejmě opět změnilo a Kyjov se vrátil k původnímu českému názvu.

dělostřelecké baterii, kde utrpěl vážné zranění, v jehož důsledku přišel o nohu. Po skončení první světové války se stal válečným invalidou a byl vyznamenán stříbrnou medailí za statečnost první a druhé třídy – což mu později zachránilo život.

Otto Pollak, 1916

V roce 1919 otevřel se svým bratrem Karlem ve Vídni kavárnu *Palmhof*. Otto Pollak kavárenskou atmosféru miloval a o hosty se osobně staral. Patřili k nim prominentní umělci jako operetní skladatel Franz Lehár,

pěvec Richard Tauber či herci Hans Moser a Fritz Imhoff. Často tam hrávaly věhlasné kapely a koncerty pravidelně živě přenášelo rakouské rádio RAVAG. Jednou ročně podnikl Otto cestu autem, při níž po Rakousku, ale i v zahraničí pátral po nových talentech. Čas od času objevil hudebníka, který si svůj vídeňský debut odbyl v Palmhofu a později začal vystupovat s jedním ze slavných klasických orchestrů.

Otto Pollak, 1919

Vídeň se stala jeho novým domovem. Cítil se s ní tak pevně spjatý, že když udeřily zlé časy, ani na chvíli neuvažoval o tom, že by odešel ze země. Podnětů k tomu přitom bylo dost. Už v roce 1934 se kavárna